

Tiềm năng phát triển du lịch văn hóa ở lễ hội SaYang và của người Chơ Ro tại huyện Châu Đức, tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu

Đặng Thị Ngọc Nga¹, Ngô Thanh Lâm²

¹Khoa Nhân học – Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn Tp. Hồ Chí Minh

²Khoa Du Lịch – Trường Đại học Nguyễn Tất Thành

Email:dang_thingocnga@yahoo.com

Tóm tắt

Lễ hội SaYang Va của người Chơ Ro tại huyện Châu Đức, tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu là một nghi lễ truyền thống độc đáo mang đậm dấu ấn của tín ngưỡng nông nghiệp cổ truyền, thể hiện sâu sắc mối quan hệ thiêng liêng giữa con người-thiên nhiên-thần linh trong đời sống văn hóa của cộng đồng. Bài viết này tập trung làm rõ các giá trị văn hóa tiêu biểu của lễ hội SaYang Va thông qua việc khảo sát diễn trình nghi lễ, các biểu tượng văn hóa, thành phần lễ vật và vai trò cộng đồng trong tổ chức lễ hội. Trên cơ sở đó, nghiên cứu phân tích tiềm năng phát triển du lịch văn hóa từ lễ hội SaYang Va như một tài nguyên bản địa giàu tính bản sắc, góp phần bảo tồn di sản văn hóa phi vật thể đồng thời thúc đẩy sinh kế cho cộng đồng người Chơ Ro. Với cách tiếp cận liên ngành giữa nhân học và văn hóa học, kết hợp phương pháp điền dã dân tộc học và phân tích tài liệu thứ cấp, bài viết khẳng định rằng lễ hội SaYang Va không chỉ là di sản văn hóa cần được bảo tồn mà còn là cơ hội tiềm năng để phát triển mô hình du lịch văn hóa bền vững, phù hợp với điều kiện thực tiễn của địa phương và chiến lược phát triển du lịch quốc gia.

Nhận 05/06/2025

Được duyệt 27/08/2025

Công bố 30/09/2025

Từ khóa

Lễ hội SaYang Va, người Chơ Ro, du lịch văn hóa

© 2025 Journal of Science and Technology - NTTU

1. Đặt vấn đề

Trong tiến trình hội nhập và toàn cầu hóa hiện nay, việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của các tộc người thiểu số không chỉ có ý nghĩa về mặt nhân văn mà còn mở ra những cơ hội to lớn cho phát triển du lịch bền vững, đặc biệt là loại hình du lịch văn hóa. Trong bức tranh đa dạng về bản sắc văn hóa các tộc người ở Việt Nam, người Chơ Ro tại huyện Châu Đức, tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu nổi bật với hệ thống tín ngưỡng dân gian phong phú và các lễ hội truyền thống đậm chất bản địa. Trong đó, lễ hội SaYang Va – nghi thức tạ ơn Thần Lúa sau mùa thu hoạch – mang đậm dấu ấn của tín ngưỡng nông nghiệp cổ truyền, phản ánh mối quan hệ gắn bó giữa con người – thiên nhiên – thần linh. Đây là không gian thiêng liêng để cộng đồng người Chơ Ro thể hiện lòng tri ân đối với Thần Lúa, kết nối các thế hệ trong gia đình, dòng tộc và cộng đồng.

Bên cạnh đó, việc nhìn nhận lại lễ hội SaYang Va không chỉ với tư cách là một thực hành văn hóa có giá trị tâm linh, mà còn như một tài nguyên văn hóa đặc thù để phát triển du lịch cộng đồng, du lịch văn hóa là vô cùng cần thiết. Tại huyện Châu Đức – nơi người Chơ Ro cư trú lâu đời và vẫn duy trì tổ chức lễ hội SaYang Va – việc xây dựng mô hình du lịch văn hóa gắn với bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống đang được quan tâm

như một hướng đi bền vững, góp phần đa dạng hóa sản phẩm du lịch địa phương, nâng cao sinh kế cho đồng bào tộc người thiểu số, đồng thời thúc đẩy nhận diện bản sắc văn hóa Chơ Ro trong không gian văn hóa đa tộc người Việt Nam.

Xuất phát từ ý nghĩa văn hóa đặc sắc của lễ hội SaYang Va và nhu cầu phát triển du lịch văn hóa tại địa phương, bài viết này được thực hiện với mục tiêu làm rõ các giá trị văn hóa đặc trưng của lễ hội, cũng như phân tích khả năng khai thác lễ hội trong hoạt động du lịch, nhằm bảo tồn lễ hội gắn với phát triển du lịch bền vững, hài hòa giữa bảo tồn văn hóa và phát triển kinh tế. Với cách tiếp cận liên ngành từ nhân học và văn hóa học, kết hợp giữa phương pháp điền dã dân tộc học và phân tích tài liệu thứ cấp, nghiên cứu này hy vọng sẽ góp phần cung cấp thêm tư liệu học thuật và thực tiễn để phát triển du lịch văn hóa gắn với bản sắc tộc người thiểu số ở miền Đông Nam Bộ.

2. Khái quát về cộng đồng người Chơ Ro và lễ hội SaYang Va

2.1. Khái quát về cộng đồng người Chơ Ro tại Châu Đức

Người Chơ Ro (tên khác: Chrau Jro, Dơ Ro,...) là một tộc người thiểu số thuộc nhóm ngôn ngữ Môn – Khơ-me, cư trú lâu đời ở vùng Nam Đông Dương. Theo Tổng

điều tra dân số 2009, họ có khoảng 26.855 người, tập trung chủ yếu tại các vùng đồi núi thấp phía Nam, trong đó huyện Châu Đức (Bà Rịa – Vũng Tàu) là địa bàn cư trú đông đúc và lâu đời.

Lịch sử định cư của người Chơ Ro tại Châu Đức có từ thời nhà Nguyễn, với các buôn làng hình thành tại Cù Bì, Kim Long, Xuân Sơn, Bình Ba, Bình Giã... Tên tự gọi “Chrau Jro” gồm “Chrau” nghĩa là “người”, “Jro” chỉ nhóm cộng đồng cụ thể. Cộng đồng này gắn liền với nghề nông truyền thống, đặc biệt là giống lúa rẫy cổ truyền n’hpal Chrau Jro [10]. Trước kia, họ sống chủ yếu bằng nương rẫy, chăn nuôi, hái lượm, chọn giống cây theo mùa và dự báo khí hậu bằng kinh nghiệm dân gian. Ngày nay, người Chơ Ro đã chuyển sang canh tác định cư, trồng các loại cây công nghiệp và lúa nước.

Dưới thời Pháp thuộc, sự phát triển đồn điền buộc nhiều buôn làng Chơ Ro phải di dời. Tuy vậy, cộng đồng vẫn duy trì liên kết dòng họ như họ Đào (Ngãi Giao), họ Lý (Xuân Sơn), họ Dương (Suối Nghệ). Hiện nay, huyện Châu Đức có khoảng 4.454 người Chơ Ro (1.076 hộ), chiếm phần lớn trong tổng số hơn 8.000 người Chơ Ro toàn tỉnh [7].

Về tổ chức xã hội, người Chơ Ro trước đây sống theo mẫu hệ trong các nhà dài, làng do già làng điều hành. Tuy nhiên, mô hình này dần biến đổi, thay thế bằng gia đình hạt nhân và kiến trúc nhà ở của người Kinh. Dù vậy, nhiều giá trị văn hóa vẫn được bảo lưu, đặc biệt trong các nghi lễ như lễ hội SaYang Va – nét tiêu biểu trong đời sống tín ngưỡng và văn hóa tinh thần của cộng đồng Chơ Ro ở Châu Đức.

2.2. Lễ hội SaYang Va

2.2.1. Tên gọi và nguồn gốc

Do đặc điểm phân bố cư trú và sự đa dạng trong cách phát âm ở từng vùng, lễ hội của người Chơ Ro hiện có nhiều cách gọi như “Yangpa” [10], “SaYangVa”, “ÔpYangVa” [12] hay tên Việt hóa như “lễ mừng lúa mới”, “lễ hội Nhang lúa”. Dù tên gọi khác nhau, tất cả đều chỉ nghi lễ tạ ơn Thần Lúa sau vụ mùa. Khảo sát tại Châu Đức và tham chiếu các tài liệu, tác giả nhận thấy “YangVa” là cách gọi theo nghĩa Chơ Ro, trong đó “Yang” là thần linh, “Va” là lúa. “SaYangVa” (ăn lộc từ thần lúa) và “ÔpYangVa” (lễ hội) là các biến thể tùy vùng cư trú. Do đó, nghiên cứu này chọn cách gọi “Lễ hội SaYang Va” – kết hợp từ Chơ Ro và tiếng Việt.

Lễ hội SaYang Va phản ánh thế giới quan vạn vật hữu linh và tín ngưỡng thờ Thần Lúa – vị thần gắn với mùa màng, sự no đủ. Do không có chữ viết, nguồn gốc lễ hội chỉ còn trong truyền thuyết, như chuyện Mẹ Lúa bỏ đi vì con người lười biếng, để lại bài học về lao động và

lòng biết ơn. Lễ hội được truyền đời theo lời “tổ tiên làm sao, nay con cháu làm vậy” (Đ.M.H, 66 tuổi).

Lễ hội là dịp thiêng liêng tạ ơn thần linh, đồng thời gắn kết cộng đồng sau mùa thu hoạch. Thường tổ chức vào tháng 11 hoặc tháng 12 âm lịch – khi “lúa thóc đã bỏ lên nhà ngủ” [5]. Mỗi gia đình tổ chức riêng, báo trước với già làng để mọi người cùng tham dự [9]. Do phụ thuộc mùa màng, lễ có thể dời, khiến một số tài liệu ghi nhận nhầm thời điểm [12].

SaYang Va là lễ hội nông nghiệp tiêu biểu, thể hiện đậm nét tín ngưỡng Thần Lúa, văn hóa bản địa và tính cộng đồng. Nếu lễ YangVri (thờ Thần Rừng) tổ chức toàn làng, thì SaYang Va tuy diễn ra trong gia đình vẫn có sự tham gia của cả cộng đồng. Như nhận định của Ngô Đức Thịnh [1], đây là “một dạng thức diễn xướng dân gian” – sự kết hợp giữa tín ngưỡng, nghệ thuật và tinh thần cộng đồng, góp phần bảo tồn bản sắc văn hóa Chơ Ro.

2.2.2. Diễn trình lễ hội

Theo tập tục lâu đời của người Chơ Ro, lễ hội SaYang Va được tổ chức trong không gian linh thiêng, nơi người và thần linh giao hòa thông qua các nghi lễ và thực hành văn hóa truyền thống. Không chỉ là dịp để bày tỏ lòng biết ơn với thần linh và tổ tiên, lễ hội còn là thời điểm cộng đồng thể hiện sự cố kết bền chặt: các thành viên trong gia đình, dòng họ và cư dân trong làng cùng nhau chuẩn bị lễ vật, chia sẻ kinh nghiệm canh tác, săn bắt và quây quần bên chén rượu, trong âm vang của chiêng Goong, những điệu múa và bài hát dân gian. Đây chính là sự gắn kết giữa cá nhân, gia đình và cộng đồng – một biểu hiện sinh động của tính cộng đồng cao trong đời sống văn hóa Chơ Ro.

Lễ vật dâng cúng thần linh trong lễ hội SaYang Va được chuẩn bị kỹ lưỡng, mang đậm dấu ấn văn hóa truyền thống và tín ngưỡng nông nghiệp. Trong mỗi mâm lễ thường có bánh ống, bánh tét, cơm nếp nướng, chén rượu cần được ủ từ nếp hoặc gạo do chính gia chủ làm ra (tuyệt đối không được mua hay mượn từ người khác), chín loại lá rừng, các sản vật như thịt rừng, rau rừng, gà... Trong đó, đặc biệt không thể thiếu bánh dày mè – một loại bánh truyền thống chỉ sử dụng riêng trong lễ cúng Yang Va, không xuất hiện trong các dịp lễ khác.

Chuẩn bị nguyên liệu ủ rượu dùng trong lễ hội

Tùy theo điều kiện kinh tế, mâm lễ vật có thể bao gồm thêm heo – lễ vật quan trọng trong việc "trả lễ" thần linh. Theo thông lệ, cứ mỗi ba năm hoặc khi gia chủ có lời hứa từ mùa trước, thì lễ vật bắt buộc phải có thêm một con "gỏi" – nguyên một con heo đã giết mổ, làm sạch và đặt nguyên vẹn ở trung tâm nơi hành lễ để dâng cúng tạ ơn thần linh.

Việc chuẩn bị lễ vật và các phần ăn uống, rượu thường được người thân và hàng xóm trong làng hỗ trợ. Tuy nhiên, những khâu quan trọng như lập bàn thờ Nhang và làm cây Bông (còn gọi là cây Nhang Lúa) được giao cho Thầy Chang đảm nhiệm – người nắm giữ vai trò tâm linh và nghi lễ trong cộng đồng, với sự giúp sức của các thanh niên trong làng. Họ sẽ vào rừng sâu để chọn tre, nứa, dây mây... mang về nhiều ngày trước khi lễ diễn ra.

Thầy Chang làm cây bông chuẩn bị bàn thờ nhang cúng Yang

Bàn thờ Nhang đặt ở trung tâm gian chính của nhà sàn, gồm ba tầng: tầng trên cùng cây sáo ong và chén đốt nhang bằng vỏ cây; tầng giữa bày các lễ vật tượng trưng; tầng cuối cùng là nơi đặt đầy đủ các loại lễ vật như bánh nếp, thịt, rau củ rừng và ché rượu.

Cây Bông – biểu tượng giao cảm giữa con người và thần linh – được làm từ tre rừng, cao từ 1,5 m đến 2 m, có ba tầng: tầng trên chẻ ngọn cây tạo thành giỏ đựng hình tượng bốn bông lúa trấu hạt bằng tre – tượng trưng cho Thần lúa (Yang Va); tầng giữa gắn lông chim chèo bẻo – biểu trưng cho sức mạnh thần linh; tầng cuối tượng trưng cho tổ tiên. Một sợi dây trang trí bằng bông vải nổi từ các bông lúa đến ché rượu và mâm lễ vật, thể hiện chu trình lúa sinh ra thực phẩm, rượu và sự sung túc.

Khi cây Bông và bàn thờ hoàn tất, Thầy Chang mặc lễ phục truyền thống, tay đeo chuỗi lục lạc bằng đồng, đầu vấn khăn, tiến hành nghi thức khấn Yang để "trình báo" việc dựng cây Bông – cũng là lời mời gọi thần linh và tổ tiên về chứng lễ.

Lễ hội SaYang Va theo truyền thống của người Chơ Ro ở Châu Đức (Bà Rịa – Vũng Tàu) bao gồm bốn chặng lễ chính:

1. Rước Thần Lúa từ rẫy về nhà

2. Đón tiếp Thần Lúa tại nhà

3. Tạ ơn và cầu xin Thần Lúa phù hộ mùa màng sau

4. Tiễn Thần Lúa trở lại rẫy

Mỗi chặng lễ kéo dài từ 1 đến 1,5 giờ, thường diễn ra xuyên đêm. Các nghi lễ do thầy Chang – người đóng vai trò kết nối cõi âm và dương – và bà Búp (Sp'ăm) – người nhập "phần" của thần linh – cùng thực hiện. Nếu thầy Chang có thể truyền nghề thì bà Búp chỉ xuất hiện khi được thần linh lựa chọn và "nhập cốt", tương tự như hình thức nhập đồng trong văn hóa người Kinh.

Ngày đầu tiên khi các lễ vật, bàn thờ và cây Bông đã sẵn sàng – thường vào buổi chiều lúc mặt trời lặn – thầy Chang thực hiện lễ khấn xin phép thần linh cho ba người phụ nữ mang lễ vật ra rẫy để rước Thần Lúa. Địa điểm là nơi có vật lúa trấu hạt nhất, đã được để lại và bảo vệ kỹ lưỡng từ sau mùa gặt.

Tại rẫy, người phụ nữ chủ lễ đọc bài khấn tạ ơn Thần Lúa đã phù trợ mùa màng, sau đó lấy nước rẫy lên chum lúa để thanh tẩy. Hai người còn lại dỡ rào, cắt lúa và gói lại, đồng thời đào thêm hai cây chuối non, chặt hai ngọn mía – tượng trưng cho sự sinh sôi – để mang về nhà.

Khi trở về, các vật linh được trao lại cho thầy Chang dâng lên bàn thờ Nhang và cây Bông. Sau đó, lễ đón Thần Lúa được tiến hành tại kho lúa – nơi linh thiêng, tách biệt khỏi nhà ở. Tại đây, chum lúa được treo lên trần, kèm theo lời khấn: mời Yang Va về nghỉ ngơi, cảm tạ vì đã mang lại mùa màng bội thu, cầu xin tiếp tục phù hộ vụ mùa tới.

Kết thúc lễ tại kho, chủ lễ trình báo tổ chức lễ hội với tổ tiên và các vị thần khác. Bài khấn nhấn mạnh thành quả lao động, xin phép khai rẫy, dâng lễ vật, cầu chúc mùa

sau thuận lợi, gia đình no ấm. Goong chiêng nổi lên liên hồi, không gian trở nên thiêng liêng và sôi động.

Lễ hội đạt cao trào khi thầy Chang và bà Búp thực hiện nghi thức "kết nối" giữa cây Bông và mâm lễ vật qua động tác tay uyển chuyển, thể hiện sự dâng hiến công lao của con người lên thần linh – người ban phát lúa gạo, heo gà, sự sống.

Lễ trình kết thúc khi thầy Chang rải gạo lên bàn thờ, tượng trưng cho việc thần linh đã chứng giám và "thụ hưởng" lễ vật. Dàn chiêng trong làng nổi lên rộn ràng, lan tỏa không khí lễ hội khắp bản làng. Đêm càng về khuya, phần lễ hòa vào phần hội với các hoạt động văn hóa dân gian như thi đánh chiêng, hát sù thi, múa tập thể, trong khi người thân vẫn túc trực bên bàn lễ để cầu xin phúc lành cho cả dòng họ.

Một điểm độc đáo là việc gia chủ đích thân mang lễ vật (một chai rượu và hai ly) sang mời bà Búp về nhà – thể hiện sự trang trọng và tôn kính dành cho người đóng vai trò trung gian giúp gia đình "giao tiếp" với thần linh.

Thầy Chang và gia chủ thực hiện nghi thức mời Bà Búp về nhà

3. Tiềm năng phát triển du lịch văn hóa ở lễ hội SaYang Va của người Chơ Ro

Lễ hội SaYang Va cùng với không gian văn hóa bản địa bao quanh không chỉ là di sản văn hóa đặc sắc của cộng đồng người Chơ Ro tại huyện Châu Đức (tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu), mà còn là một tài nguyên quý giá có thể khai thác hiệu quả để phát triển du lịch văn hóa gắn với phát triển kinh tế địa phương bền vững, đồng thời tăng cường sự gắn kết cộng đồng và bảo tồn bản sắc tộc người. Trong bối cảnh ngành du lịch đang có xu hướng chuyển dịch mạnh mẽ sang khai thác các giá trị văn hóa – tinh thần bản địa, lễ hội SaYang Va nổi lên như một điểm nhấn tiềm năng với sự hấp dẫn từ tính nguyên bản, yếu tố tâm linh và không gian văn hóa sống động.

3.1 Từ nghi lễ tâm linh đến sản phẩm du lịch văn hóa
Lễ hội, đặc biệt trong bối cảnh các cộng đồng dân tộc thiểu số như người Chơ Ro, vốn có nguồn gốc là một hình thức thực hành tín ngưỡng tâm linh gắn liền với chu

trình sinh tồn, đời sống tinh thần và thế giới quan bản địa. Các nghi thức trong lễ hội, như cúng tế thần linh, cầu mưa, tạ ơn đất trời, không chỉ mang ý nghĩa tôn giáo mà còn phản ánh mối quan hệ hài hòa giữa con người, tự nhiên và thần linh. Với vai trò là không gian thiêng liêng của cộng đồng, lễ hội chính là nơi tập hợp ký ức tập thể, nơi các thế hệ cùng tụ hội, tưởng nhớ tổ tiên, chia sẻ giá trị và củng cố sự cố kết cộng đồng thông qua các nghi lễ, âm nhạc, múa hát và các hình thức biểu đạt văn hóa truyền thống khác.

Tuy nhiên, trong bối cảnh hiện đại hóa và toàn cầu hóa ngày càng sâu rộng, lễ hội không chỉ giới hạn trong chức năng tín ngưỡng – xã hội nội tại mà còn ngày càng được nhìn nhận như một tài nguyên văn hóa đặc thù, có thể khai thác hiệu quả để phát triển du lịch văn hóa. Sự chuyển hóa từ nghi lễ thuần túy sang sản phẩm du lịch không đơn thuần là sự thay đổi về hình thức, mà còn là quá trình mở rộng chức năng xã hội và kinh tế của lễ hội. Trong đó, các yếu tố biểu cảm của văn hóa truyền thống được tái cấu trúc theo hướng dễ tiếp cận hơn với công chúng bên ngoài cộng đồng, tạo điều kiện cho du khách trải nghiệm, cảm thụ và tương tác với di sản văn hóa một cách trực tiếp.

Lễ hội SaYang Va của người Chơ Ro tại huyện Châu Đức, tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu là một minh chứng cụ thể cho quá trình chuyển hóa này. Từ một nghi lễ dân gian mang tính thiêng liêng với các quy tắc và kiêng kỵ nghiêm ngặt, lễ hội đã từng bước được tổ chức theo quy mô lớn hơn, có sự tham gia của nhiều thành phần xã hội, bao gồm cả cơ quan quản lý, truyền thông và du khách. Dù có sự điều chỉnh về hình thức để phù hợp với yêu cầu tiếp cận đại chúng, lễ hội vẫn giữ được những yếu tố cốt lõi như nghi thức cúng tế, trình diễn nhạc cụ dân tộc, các điệu múa truyền thống, tạo nên một không gian văn hóa đặc sắc, mang đậm bản sắc Chơ Ro. Điều này không những giúp bảo tồn di sản mà còn góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế địa phương thông qua việc thu hút khách du lịch, tạo công ăn việc làm và nâng cao thu nhập cho cộng đồng cư dân.

Tuy nhiên, quá trình “du lịch hóa” lễ hội cũng đặt ra nhiều thách thức cần được cân nhắc thấu đáo. Một trong những nguy cơ lớn là sự “sân khấu hóa” quá mức các yếu tố nghi lễ, dẫn đến hiện tượng lễ hội bị biến dạng, mất đi tính thiêng liêng và tính nguyên bản vốn có. Bên cạnh đó, với người Chơ Ro, lễ hội SaYang Va truyền thống không có sự tham gia của những người khác ngoài cộng đồng người Chơ Ro, “tụi tui cúng Thần Lúa theo tục lệ của ông bà truyền lại, vì niềm tin và đó là hoạt động để bà con cùng tụ họp vui chơi sau một mùa rẫy” (L.V.D, 58 tuổi). Người dân làm cái họ muốn làm với

những gì họ có và nghĩ; cùng với sự hiểu biết về tín ngưỡng truyền thống và đó là nhu cầu của cộng đồng chứ không phải họ làm theo sự quản lý của chính quyền để lễ hội được tổ chức theo đúng định hướng, theo quy chuẩn được ban hành từ chính sách và các nhà quản lý với sự tham gia của chính quyền và người ngoài cộng đồng là những vị khách mời đại diện cho chính quyền, ban ngành..., sự hỗ trợ từ phía nhà nước và các tổ chức là cần thiết nhưng phải được định hướng theo cách thức “đồng kiến tạo”, tức là lấy cộng đồng làm trung tâm, đảm bảo người dân – đặc biệt là các nghệ nhân, già làng – đóng vai trò chủ thể trong toàn bộ quá trình tổ chức và tái hiện lễ hội.

3.2 Khả năng tích hợp trong mô hình du lịch văn hóa – trải nghiệm

Trong xu thế phát triển của ngành công nghiệp du lịch hiện nay, du lịch văn hóa – trải nghiệm nổi lên như một mô hình được ưu tiên khai thác nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của du khách về sự chân thực, chiều sâu văn hóa và tính cá nhân hóa trong hành trình khám phá. Thay vì chỉ dừng lại ở việc chiêm ngưỡng những di tích hay tham quan các địa điểm nổi tiếng, du lịch văn hóa – trải nghiệm nhấn mạnh vào việc tạo ra tương tác thực chất giữa du khách với không gian văn hóa bản địa thông qua các hoạt động nhập vai, tham gia và cảm thụ giá trị sống động của di sản.

Trong bối cảnh đó, các lễ hội truyền thống – đặc biệt là lễ hội của các cộng đồng tộc người thiểu số – mang trong mình tiềm năng tích hợp rất lớn vào mô hình du lịch văn hóa – trải nghiệm. Tính tích hợp ở đây không chỉ nằm ở khả năng kết nối lễ hội với các loại hình dịch vụ du lịch như lưu trú, ẩm thực, thủ công mỹ nghệ, mà còn thể hiện ở việc lồng ghép các hoạt động giáo dục văn hóa, truyền thông và phát triển cộng đồng một cách đồng bộ và bền vững.

Lễ hội **SaYang Va** của người Chơ Ro là một ví dụ điển hình cho khả năng tích hợp này. Về mặt nội dung, lễ hội hội tụ đầy đủ các yếu tố của một sản phẩm văn hóa nguyên bản: nghi thức tâm linh, nghệ thuật trình diễn dân gian, trang phục truyền thống, không gian làng bản, tri thức dân gian liên quan đến mùa màng, và thế giới quan bản địa. Tất cả những yếu tố này hoàn toàn có thể được tích hợp vào chương trình du lịch trải nghiệm theo hướng mở rộng và liên ngành: du khách có thể tham gia tái hiện nghi lễ cúng lễ, học chơi nhạc cụ truyền thống, thưởng thức món ăn đặc sản, hoặc trực tiếp lắng nghe những câu chuyện dân gian từ các già làng, nghệ nhân. Hơn nữa, khả năng tích hợp còn thể hiện ở việc kết nối lễ hội với các hoạt động du lịch khác như trekking, du lịch sinh thái, du lịch cộng đồng hoặc tour khám phá

nông nghiệp. Từ lễ hội, một hệ sinh thái du lịch có thể được thiết kế theo mô hình các chuỗi trải nghiệm, trong đó mỗi điểm dừng không chỉ là điểm tham quan mà là một cơ hội giúp du khách tiếp nhận và đồng hành cùng văn hóa bản địa.

3.3 Định vị thương hiệu du lịch văn hóa cho lễ hội

Việc định vị thương hiệu du lịch văn hóa cần được tiếp cận như một tiến trình chiến lược, nhằm chuyển hóa các giá trị bản địa thành lợi thế cạnh tranh trên thị trường. Trường hợp lễ hội SaYang Va của người Chơ Ro minh chứng cho tiềm năng hình thành một thương hiệu du lịch độc đáo, khi hội tụ các yếu tố bản sắc đặc trưng như tín ngưỡng đa thần, nghi lễ nông nghiệp, không gian rừng thiêng – suối mát, cùng các biểu tượng văn hóa giàu tính nhận diện như hình tượng Mẹ rừng Yang Va, âm thanh cồng chiêng, sắc màu thổ cẩm hay ẩm thực truyền thống. Những yếu tố này cần được tái hiện thông qua câu chuyện thương hiệu (brand story) có khả năng truyền tải giá trị văn hóa bản địa đến du khách một cách sống động và cảm xúc. Bên cạnh đó, việc xây dựng thương hiệu SaYang Va cần gắn với chiến lược truyền thông chuyên biệt, tận dụng hiệu quả các nền tảng kỹ thuật số, cộng đồng du lịch trải nghiệm và mạng lưới sự kiện văn hóa ở cấp tỉnh, vùng và quốc gia. Đồng thời, thương hiệu này cần được định vị như một phần trong chuỗi sản phẩm du lịch văn hóa – sinh thái – nông nghiệp của huyện Châu Đức và tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu, nhằm nâng cao sức cạnh tranh vùng và mở rộng khả năng lan tỏa trên bản đồ du lịch quốc gia. Qua đó, thương hiệu SaYang Va không chỉ phản ánh chiều sâu bản địa mà còn tạo nên sức hấp dẫn bền vững trên thị trường du lịch đương đại.

4. Kết luận

Lễ hội SaYang Va của người Chơ Ro tại huyện Châu Đức, tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu không chỉ là một nghi lễ nông nghiệp mang tính thiêng liêng, mà còn là biểu tượng văn hóa giàu bản sắc, phản ánh sâu sắc mối quan hệ hài hòa giữa con người – thiên nhiên – thần linh. Với những giá trị đặc trưng về tâm linh, tín ngưỡng, nghệ thuật dân gian và tính cộng đồng cao, lễ hội này hội tụ đầy đủ yếu tố để trở thành một tài nguyên văn hóa quan trọng trong phát triển du lịch văn hóa và du lịch cộng đồng.

Tuy nhiên, trước những tác động tiêu cực của hiện đại hóa, toàn cầu hóa và lối sống thực dụng, lễ hội SaYang Va đang đứng trước nguy cơ bị mai một, biến dạng hoặc thương mại hóa. Do đó, việc khai thác lễ hội để phát triển du lịch không thể tách rời công tác bảo tồn văn hóa truyền thống. Cần có chiến lược phát triển du lịch văn hóa theo hướng bền vững, lấy cộng đồng làm trung tâm,

bảo đảm sự tham gia chủ động của người Chơ Ro trong mọi khâu – từ bảo tồn đến khai thác lễ hội. Các giải pháp đồng bộ như: xây dựng sản phẩm du lịch gắn với trải nghiệm nghi lễ, đào tạo hướng dẫn viên là người địa phương, đầu tư hạ tầng phù hợp, truyền thông tôn trọng văn hóa bản địa... sẽ góp phần hiện thực hóa tiềm năng này.

Với sự phối hợp chặt chẽ giữa chính quyền, nhà nghiên cứu, doanh nghiệp du lịch và cộng đồng tộc người Chơ

Ro, lễ hội SaYang Va hoàn toàn có thể trở thành điểm nhấn trong bản đồ du lịch văn hóa của tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu nói riêng và vùng Đông Nam Bộ nói chung. Qua đó, không chỉ góp phần giữ gìn di sản văn hóa quý giá, mà còn thúc đẩy phát triển kinh tế – xã hội một cách hài hòa, bền vững.

Lời cảm ơn: Chúng tôi xin cảm ơn Trường Đại học Nguyễn Tất Thành, Thành phố Hồ Chí Minh đã hỗ trợ cho nghiên cứu này

Tài liệu tham khảo

- [1] Ngô, Đ. T. (2006). Văn hóa, văn hóa tộc người và văn hóa Việt Nam. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- [2] Nguyễn, V. H. (2012). Văn hóa lễ hội các dân tộc thiểu số Việt Nam. Hà Nội: Nxb Văn hóa Dân tộc.
- [3] Nguyễn, V. H. (Chủ biên). (1997). Bức tranh văn hoá các dân tộc Việt Nam. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- [4] Sở Văn hóa - Thể thao tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu. (2021). Báo cáo hiện trạng bảo tồn văn hóa dân tộc Chơ Ro.
- [5] Thạch, P., & Nguyễn, T. M. (Chủ biên). (2005). Địa chí Bà Rịa – Vũng Tàu. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- [6] Trần, H. S. (2010). Lễ hội truyền thống và phát triển du lịch bền vững. Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật.
- [7] UBND huyện Châu Đức (2023), Báo cáo tình hình kinh tế xã hội huyện Châu Đức năm 2023.
- [8] UNESCO. (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO.
- [9] Viện Dân tộc học. (1983). Sổ tay về các dân tộc ở Việt Nam. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- [10] Viện Dân tộc học. (1984). Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Nam). Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- [11] Nhiều tác giả. (2005). Các dân tộc thiểu số ở Việt Nam thế kỷ XX. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- [12] Nhiều tác giả. (2014). Lễ hội cộng đồng truyền thống và biến đổi. TP. Hồ Chí Minh: Nxb Đại học Quốc gia TP. HCM.

Potential for Cultural Tourism Development at the SaYangVa Festival of the Chơ Ro People in Chau Duc District, Ba Ria – Vung Tau Province

Dang Thi Ngoc Nga¹, Ngo Thanh Lam²

¹Faculty of Anthropology - University of Social Sciences and Humanities

²Faculty of Tourism – Nguyen Tat Thanh University

Email:dang_thingocnga@yahoo.com

Abstract

The SaYang Va Festival of the Chơ Ro people in Châu Đức District, Bà Rịa – Vũng Tàu Province is a unique traditional ritual deeply rooted in ancient agricultural beliefs. It profoundly reflects the sacred relationship between humans, nature, and deities within the cultural life of the community. This paper aims to highlight the prominent cultural values of the SaYang Va Festival through an examination of its ritual sequence, cultural symbols, offering components, and the community's role in organizing the event. Based on these findings, the study analyzes the potential for developing cultural tourism from the SaYang Va Festival as a local resource rich in identity, contributing both to the preservation of intangible cultural heritage and the enhancement of livelihoods for the Chơ Ro community. With an interdisciplinary approach combining anthropology and cultural studies, and utilizing ethnographic fieldwork along with secondary data analysis, the paper asserts that the SaYang Va Festival is not only a cultural heritage worth preserving but also a promising opportunity for developing a sustainable cultural tourism model aligned with local realities and national tourism development strategies.

Keywords: SaYang Va Festival, Chơ Ro people, cultural tourism.